

Internationaal Gerechtshof moet nu oordelen in grootste klimaatzaak ooit.

Na twee weken zitting en pleidooien van bijna honderd landen is het nu aan de vijftien rechters van het Internationaal Gerechtshof om te oordelen. Het is een van de belangrijkste klimaatzaken op dit moment, en de grootste ooit voor dit Gerechtshof.

Uren luisteren naar verhalen over klimaatrampen, wetenschappelijke feiten over CO₂-uitstoot en juridische details uit VN-klimaatverdragen. Voor de vijftien rechters van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag was het de afgelopen twee weken dagelijkse kost tijdens de zittingsdagen van een belangrijke klimaatzaak, waarvan vrijdag de laatste is.

De zaak draait om twee vragen: wat zijn de verplichtingen van landen om elkaar te beschermen tegen klimaatverandering? En wat zijn de juridische consequenties als landen zich niet aan die verplichtingen houden? Het is nu aan het VN-orgaan om een advies uit te brengen, iets wat meestal na zes maanden volgt. De zaak komt net na een VN-klimaatop die voor arme landen in mineur eindigde.

Landen liggen qua standpunten ver uiteen, bleek tijdens de pleidooien. Als eerste sprak vorige week maandag het land dat de zaak aan het rollen bracht, de eilandengroep Vanuatu in de Stille Oceaan. Het land met 260.000 inwoners ligt bijna 3000 kilometer uit de kust vanaf Sydney, Australië. 'Deze historische zaak bepaalt het voortbestaan van mijn land. De uitkomst zal generaties lang effect hebben', zei de nationale klimaatgezagde.

Hoe anders was de boodschap van Saoedi-Arabië die middag. In traditionele kledij maakte prins Jalawi Al Saud, werkzaam op de ambassade in Nederland, zijn opwachting. Een VN-advies raakt de soevereiniteit van landen om hun eigen klimaatbeleid te bepalen, zei hij.

Afgelopen dinsdag was het de beurt aan Nederland. Landen moeten verantwoordelijk gehouden kunnen worden om CO₂-uitstoot te verminderen, zei vertegenwoordiger René Lefebvre. Maar voor financiële aansprakelijkheid zag hij geen grondslag. Duitsland was als grootste uitstoter van de EU een stuk behoudender dan Nederland. Internationaal overleg, zoals de jaarlijkse klimaatop, biedt al genoeg basis voor afspraken over verantwoordelijkheid en financiële hulp, zei een afgevaardigde.

Grootste zaak tot nu toe.

'Het is een zaak van historische proporties', zegt Ali al Khatib, advocaat gespecialiseerd in publiekrecht en mensenrechten bij Stibbe. Enerzijds vanwege de omvang: het is de grootste zaak bij het Hof tot nu toe. Van Vanuatu tot Rusland, Papoea-Nieuw-Guinea, China en de VS; de halve wereld meldde zich bij het Vredespaleis in de hofstad. Anderzijds door de betekenis van de uitkomst. 'Mocht die positief uitvallen voor de indianen, dan is het gemakkelijker om landen juridisch te dwingen tot het verminderen van CO₂-uitstoot. Ook kunnen grote uitstotende landen schadeclaims verwachten van arme landen na klimaatrampen', zegt Al Khatib.

Tien jaar geleden startten kleine eilandstaten, zoals Vanuatu, Palau en Tuvalu, met de zaak. Zij moesten genoeg VN-leden overtuigen om in te stemmen met een adviesverzoek aan het

Hof (zie kader). Dat lukte in 2021. ‘Een knap staaltje diplomatie’, zegt advocaat Al Khatib.

Door de stijgende zeespiegel dreigen de atollen opgeslokt te worden. Op een van de zittingsdagen laat een afgevaardigde van Palau foto’s zien met daarop een paradijselijk eiland met ondergelopen wegen. De haven, een belangrijke inkomstenbron, en het ziekenhuis dreigen onbereikbaar te worden.

De Nederlandse Margaretha Wewerinke-Singh leidt het juridische team van Vanuatu. In 2015 deed ze promotieonderzoek op het eiland toen cycloon Pam genadeloos toesloeg. ‘Voedselbronnen werden weggevaagd, mensen raakten ontheemd. Het is lachwekkend hoe weinig grote uitstoters doen om CO₂-emissies te voorkomen. Het Klimaatakkoord van Parijs wordt niet nagekomen. Als landen mensenrechten serieus nemen, dan kunnen zij niet wegkijken voor de schade die klimaatverandering op dit moment veroorzaakt in bijvoorbeeld Vanuatu’, zegt zij tegen het FD.

Parijsakkoord.

In het Parijsakkoord uit 2015 hebben landen afgesproken de aardopwarming deze eeuw ruim onder de 2°C te houden en te streven naar maximaal 1,5°C opwarming ten opzichte van honderdvijftig jaar geleden. Maar de planeet bereikte in de eerste helft van dit jaar al gemiddeld een 1,5°C hogere temperatuur, concludeerde de Wereld Meteorologische Organisatie onlangs. Arme landen wijzen ontwikkelde economieën aan als schuldige, omdat zij hun samenlevingen op fossiele brandstoffen lieten groeien, zo bleek tijdens de pleidooien.

Ook halen veel rijke landen, waaronder Nederland, hun klimaatdoelen niet. Het Parijsakkoord heeft als uitgangspunt dat landen zelf mogen bepalen hoe zij emissies verminderen. Maar volgens Wewerinke-Singh kan het niet langer zonder consequenties blijven als landen de afspraken niet nakomen.

Volgens advocaat Al Khatib is er een reële kans dat het Internationaal Gerechtshof meegaat met Vanuatu. Hij wijst daarbij op het internationaal gewoonterecht. ‘Stel: een rivier loopt door meerdere staten, en één van die landen vervuult de rivier en veroorzaakt schade. Dan kan dat land verantwoordelijk gehouden worden.’ Ook zijn er de afgelopen jaren diverse rechtszaken geweest, waarin bescherming tegen klimaatverandering als mensenrecht is benoemd. Zoals in de Urgenda-klimaatzaak uit 2015, en afgelopen april nog door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in een zaak aangespannen door een groep Zwitserse vrouwen. Door de klimaatzaak tegen Shell zette het Nederlandse Gerechtshof vorige maand een streep, maar daar werd een bedrijf gedaagd en geen staat.

‘Door de vele klimaatrechtszaken kunnen EU-lidstaten al verantwoordelijk worden gehouden als zij emissies onvoldoende reduceren, maar hier gaat het om een VN-advies. Het zou voor landen als Saoedi-Arabië of China een gamechanger kunnen zijn’, zegt Al Khatib. Ook zou het Amerika alsnog kunnen houden aan het halen van klimaatdoelen als het onder Donald Trump uit het Parijsakkoord stapt – iets waar de komende president mee dreigt.